

Gästredaktör för veckans
upplaga av Ören och Kråkan

Victor Malm

Litteraturvetare, kritiker och
kulturredaktör på
Expressen

DEN INTERNA FLERSTÄMMIGHETEN

I diktens inre värld upphör gränserna och hierarkierna. Magnus William-Olsson arbetar mot alla de dikotomier som brukar strukturera vår föreställningsvärld: liv och död, kropp och själ, natur och kultur, språk och värld, skriver Jimmie Svensson i sin recension av poetens nya diktsamling, *Inget är alltid för sent*.

[Lyssna till recensionen? Klicka på pilen!]

När en kritiker gnällde på rymmen och rytmen i Magnus William-Olssons *Ingersonetterna* från 2010, gick poeten i svaromål. Han hänvisade till sina egna inläsningar av dikterna: "Lyssna – och säg sedan om ni tycker detta är orytmiskt!", sa han. Ungefär. Kanske. Jag har nämligen aldrig lyckats lokalisera William-Olssons genmål igen (medan inläsningarna finns att höra på podpoesi.nu). Möjligen är det bara jag som hört röster, och man kan tycka att det hela också gör sig bättre som anekdot.

Genom den nya samlingen, *Inget är alltid för sent*, tänker jag på detta med skriften kontra talet och rösten, men närmast i motsatt riktning: hur sjutton skulle William-Olsson bära sig åt för att kunna läsa upp det här? Det rör sig om en starkt grafiskt eller visuellt orienterad dikt. En inledande anmärkning till *Homulus absconditus* (2013) hade kunnat vara på sin plats även denna gång:

Många av dikterna i den här boken har ovanligt långa versrader. Ibland så långa att boken hade behövt vara någon meter bred för att de skulle kunna återges så som de är skrivna. Enligt typografisk sed anges därför versradens fortsättning genom indrag av nästa textrad.

Den nya boken har faktiskt, tyvärr, fått ett än mindre format. Typografiskt gör formen med de liksom upprullade versraderna det möjligt att så att säga integrera prosan inom versens ramar – att imitera prosans pratigare flöde, utan att avstå från poetisk kontroll. Men hur skulle denna versradens grafiska enhet kunna representeras vid en uppläsning? Hur kan vi höra så här långa versrader som en enda? Vad hindrar att det hela uppfattas som just ett vanligt stycke prosa?

Redan i början av den allra första dikten finns exempel på detta, liksom på ett annat genomgående grepp, att bryta ord över två versrader, utan bindestreck och oftast i strid med avstavningspraxis:

Det var i raseriets tid: ilskan las till ilska tills den r

**ann som tjära ut ur alla samhällskroppens öppningar. De
orättfärdigt undertryckta. De ickemänskliggjorda.
De som spillt sitt liv för ingenting och låg som ruten
frukt i sina vätskor, obegravda**

**Lägg till att alla tillägg, alla, la sig parataktiskt vid
varandra, utan motstånd**

**Lägg till att ingen längre kunde tänka sig som del av
något okänt helt**

/.../

Visst kan man i en uppläsning markera brytningen med en paus, ”r / ann”, och på andra ställen ”off / iciell”, ”sär / skilda”, ”ob / scent”, och så vidare. Men fungerar det med ”tomt, t / ömt”? Och framför allt skulle brottet bli alltför markerat, vi skulle uppmärksammas på tecknets markerade materiella form och missa den ytterligare mening den kan tillföra: i skriften får vi liksom se hur själva ordet ”r / ann” över kanten på vredens fulla bågare. Det rör sig då inte något meningssabotage, utan om att tillföra ytterligare mening. Inte om att länken mellan tecknet och det som betecknas bryts, snarare om en påminnelse om att dessa båda är i ständig rörelse och förskjutning.

Den största utmaningen vid en uppläsning skulle dock vara att återge det säregna sorl av röster som här möter läsaren. Det textuella underlaget är visserligen rikt varierat och växlar mellan det högstämnda och det talspråkligt

pladdriga, och versifikatoriskt finns ofta närmast metriska inslag: hela den första dikten, ur vilken jag nyss citerade, kan läsas binärt, varannan stavelse obetonad, varannan betonad. Och hör på anapesterna i början av den här dikten: ”Det var svart / Det var glans. Som kajal. Det var innerlig skit / Nåt föll av. Stora sjok som av brännskadad hud, som av skal efter skal.” Här finns även många inslag på främmade språk och otaliga anspelningar och citat, från Sapfo till Beyoncé, för att bara nämna några. Till en del kan nog detta fungera utmärkt för att variera en uppläsning, ge den flera röster. Men det speciella med denna flerstämmighet är att den är internaliserad; det rör sig ingalunda om ett kollage eller montage av *olika*, främmande röster eller källor. Mest av allt påminner det om samtalen vi för med oss själva i tankarna – fulla av sömlösa infall och ryck, utan åtskillnad mellan högt och lågt, trivialt och sublimt om vartannat.

Nej, att någon skulle tala med sig själv genom en ”inre monolog” tror jag inte på. William-Olsson dikt är då en mycket bättre efterbildning av det inres polyfoni, och därför är det också lätt att känna igen sig i den värld han låter oss vistas i, trots att den i så hög grad är hans privata, med många självbiografiska och självmytologiska detaljer. Under läsningen glömmer jag nästan bort att jag inte kan grekiska. Men om jag istället fick höra poeten eller någon annan läsa detta högt – ja, då skulle nog illusionen brytas och identifikationen gå om intet.

Karaktären av inre samtal, återgivet mer eller mindre ocensurerat, kommer särskilt i dagen i bokens första och mest omfattande del, och i synnerhet vid de tillfällen då William-Olsson apostroferar sig själv, alltså tilltalar sig själv i första person – som en annan Catullus. I sina häftiga utbrott och tvära kast mellan okvädingsord och högstämd åkallan påminner William-Olsson även temperamentsmässigt inte så lite om just Catullus. Självtiltalet blir ett slags dubblering av diktjagets röst, och även av den underförstådda mottagaren. Frågor och utrop går snart bortom det enkelriktade:

/.../

**Magnus, inte stort mer än ett löv
på aspkvist är du väl med en bön på dina**

spastiskt ryckande läppar. Slutstormen. Tror du

den bryr sig

**om dina knän din idiot, din kärlek, dina erotiska
kräldjurssting? Dess**

kyss är rå och köttig, slamsor bara blir

**det kvar av kinden, dina läppar hänger som trasiga
remsor, tungan en blodig stump. Längtar,**

längtar du till den svarta jorden? Gråt! Nej,

**gråt inte lilla kid, din moders spene... väl? Ack, den
spenen rister som ett torrt löv i**

ingen vind

Ja, William-Olsson inte bara anspelar på Catullus, han *är* Catullus. Och den flerstämmiga stilen hinner få mig att tänka på Bellman – innan den explicita referensen infinner sig, i form av ”grälmakarn” vid gravens kant.

Allting är således internaliserat och det är följdriktigt att här, med något litet undantag, inte finns några noter eller dylikt som hänvisar till källor eller förklarar saker och ting. Detta trots att åtskilligt för de flesta läsare torde befinna sig längre än bara en googling bort. I en artikel som kommer att publiceras i decembernumret av den fritt tillgängliga nättidskriften *Nordisk poesi* visar Peter Henning hur de i samtidspoesin ofta förekommande källhänvisningarna kan förstås som en strategi för att ge legitimitet åt poesin: dels bidrar de till att i demokratisk och pedagogisk mening göra dikten mer tillgänglig, dels visar de, genom att blottlägga sådant som ligger bakom texten, att diktskrivande också – faktiskt! – är en form arbete. Att William-Olsson ändå avstår källhänvisningarna beror knappast på någon vilja att vara svår och exklusiv. Men de hade inneburit att en skillnad och ett hierarkiskt förhållande hade upprättats mellan dikten och det icke-poetiska, något som hade gått emot andan i boken. Jag uppfattar inte heller William-Olsson som en poet som på något sätt tvivlar på poesins värde eller plats i världen, och han har följaktligen inget behov av ängsligt försöka ge den status. Det är tveksamt om han ens erkänner någon gräns mellan poesin och den (så kallade) verkliga världen, utanför den.

Nej, William-Olsson arbetar mot alla de dikotomier som brukar strukturera vår föreställningsvärld: liv och död, kropp och själ, natur och kultur, språk och värld. I sin berömda essä om naiv och sentimental diktning från 1795 tänkte sig Friedrich Schiller en tid då människan levde i harmoni, i ett ”naivt” tillstånd innan dessa dikotomier hade slagit rot. Detta skulle – givetvis – ha varit i det gamla Grekland. Med civilisationens framfart hade människan alienerats från naturen – en klyfta eller splittring hade uppstått, som den ”sentimentala” diktaren uppmärksammar och beklagar, men inte förmår överbrygga. Dock såg Schiller även i senare tid enstaka författare som istället tillhörde det naiva idiomet. Det tycks mig som om också William-Olsson är något av en sådan, i sin strävan bortom de nämnda dikotomierna.

Medan William-Olsson i bokens första och mest omfångsrika avdelning är upptagen av det rasande livet, möter i del II en död syster, mor och far, följt av konfrontationen med den egna döden i del III. Utjämnningen mellan liv och död sker till stor del genom att tidsuppfattningen inte är den vanliga, linjärt kronologiska. Själva bokens titel, *Inget är alltid för sent*, hämtad ur en av dikterna, kan tydas som en utsaga om det förflutna, nuet och framtiden – på en

och samma gång. I diktens inre värld upphör gränserna och hierarkierna. Och på ett ställe – där diktjaget samtidigt leker med sitt barnbarn! – fångas ytterst pregnant vad en sådan tidsuppfattning gör med relationen till döden: ”– Med ryggen före, men vänligt, i denna kropp som är den enda jag får och är, ska jag hädanefter gå framåt tills jag stöter på döden”. Döden blir på det här sättet inte något främmande, skrämmande, utan något som är en del av tiden och livet.

Närmast uppsluppet blir det i diktsamlingens femte och avslutande avdelning. Efter att ett mer traditionellt andligt uppåtsträvande prövats, och, tror jag, förkastats i del IV, kommer här den existentiella befrielsen i musikalisk förening med – tarmtömning. Här blir också formen delvis en annan. Så här kan det låta (eller se ut):

**Öppning? Vadå öppning?
Befrielsens musik, till slut
Den trånga öglan**

**Sätt dig på huk
Otvetydiga ställning
Den för alla lika**

/.../

Eller:

**Solen glimmar i ditt bruna öga
Frihetskrans av tjocktarmslem
Genom öppningen den trånga, höga
öglad, löddrig, friad går du hem**

/.../

Sviten och hela diktsamlingen mynnar sedan ut i ett bokstavligt krystande, vilket samtidigt ser ut som rena grekiskan. Det kroppsliga, och det är ingalunda enbart att förstå som en metafor, är således ständigt närvarande, också i de mest abstrakta filosofiska resonemang.

Den slängigt pratiga stilen är ett avgörande led i den inkludering och integrering som är bokens stora styrka och bidrag. Den hjälper också till att fånga in en typiskt samtida nerv. Likafullt blir jag ofta irriterad på den under läsningen. Ett ”okej”, ”väl”, ”nog” och liknande skjuts in på ett sätt som ofta känns en smula tillgjort, och när ”En kyrkofader, jag tror det var Ambrosius, sa att...” blir det nästan koketterande. William-Olsson vet antingen mycket väl huruvida det var Ambrosius eller ej, eller så hade han ju kunnat kolla upp det! Slängigheten blir inte riktigt autentisk när den uppenbart är arrangerad – när

den hantverksmässiga detaljomsorgen är hela tiden så påtaglig, känns talspråkligheten inte trovärdig.

Jag önskar ofta också att poeten lät mig dröja längre vid det konventionellt vackra – exempelvis ”Den gula dagern drog / dig som en tråd på nålen genom ögonblickens rad” – vilket nu bara hisnar förbi i och trycks ner flödet av prat. Dikten ”Innan gryningen” utgör ett undantag i sin mer traditionellt lyriska koncentration, och jag finner mig längta efter mer sådant. Men visst, det finns i överflöd i tidigare lyrik, inte minst William-Olssons egen, och jag inser att det jag far efter i någon mån är som att beskylla en sonett för att inte vara en haiku. Hade jag fått mer av det högpöetiska så hade en stilens splittring uppstått mellan detta och det andra, pratiga, och det hade svurit mot allt som den här diktsamlingen vill åstadkomma.

Låt mig så avslutningsvis återvända till och precisera mina farhågor kring vad som skulle kunna hända med dikten när den läses upp. Jag är helt enkelt rädd för att den ljudande rösten då skulle behöva skilja sig så mycket från den eller de röster som jag hör och ser i texten, att en skillnad, en tudelning skulle uppstå – och, åter igen, just därigenom ta något väsentligt från upplevelsen av dikten och dess interna flerstämmighet.

Jag ser fram emot att *höra* hur Magnus William-Olsson tänker sig att lösa det.

Inget är alltid för sent
Magnus William-Olsson
Wahlström & Widstrand, 2020

*Magnus William-Olsson är Örnen och Kråkans redaktör. Därför har vi bett **Victor Malm** att gästredigera veckans upplaga. Han har enväldigt valt recensent och redigerat recensionen.*

***Jimmie Svensson** är litteraturvetare verksam vid Umeå universitet.*